

**NEBESKÉ
DETEKTIVKY,
SENZACE
A ZÁHADY**

LUDVÍK SOUČEK

Ludvík Souček

**Nebeské detektivky,
senzace a záhady**

Copyright © 2015 Ludvík Souček – dědicové c/o DILIA
Cover design © 2015 Nikola Klímová

ISBN 978-80-7486-198-7 (ePub)

ISBN 978-80-7486-199-4 (mobi)

ISBN 978-80-7486-200-7 (PDF)

Obsah

Úvodem.....	6
Hledání betlémské hvězdy	7
... a hrobové se otevírali.....	23
Trable s kalendářem.....	39
Záhadná tykev.....	64
Meteority trochu jinak a s otazníky	99
Proč prohrálo Německo válku?.....	122
Kletby a hvězdářství kamenů.....	157

Tedy cíl nepřilíš odlehlý a poměrně omezený, ale přesto po mém soudu nesmírně užitečný, otvírá nám totiž přístup k jistému zvláště výhodnému hledisku, jež nám umožni toto vzrušující odhalení: nemůže-li si již člověk představovat (jak si bylo možno myslit kdysi), že je nehybným středem hotového světa, začíná se nyní v naší zkušenosti jevit jako sám vrchol vesmíru...

Pierre Teilhard de Chardin: MÍSTO ČLOVĚKA V PŘÍRODĚ

My přijdem! Duch náš roste v výša tepny touhou bijí, zimniční touhou po světech div srdce nerozbijí! My přijdem blíž, my přijdem blíž, my světů dobudeme, my bijem o mříž, ducha lvi, a my ji rozbijeme!

Jan Neruda: PÍSNĚ KOSMICKÉ

Úvodem

Ne, ty doby se už nevrátí. Dnes zní jako pohádka, že William Herschel byl hudebníkem, Bessel obchodním příručím, Tycho de Brahe advokátem, Warren de la Rue, autor prvních daguerrotypií Měsíce, majitelem papírny.

Jeden astronom-amatér po druhém defilují dějinami hvězdářství. Vojenský lékař Gruithuisen, lékárník Schwalbe, sládeci Hevelius, Carrington, Lassel a Krieger, učitel krasopisu Madler, sedláci Arnold a Palitzch, úředník Schroter, teologové Kopernik, Secchi, Littrow, Bradley, Flammarion.

Záliba dala hvězdářství řadu vynikajících pracovníků – jakkoli vyvolených bylo vždy pořádku – i znamenitých výsledků.

Tato epocha nenávratně skončila. Pokorným a skromným milovníkům hvězdářství zbyly oblasti, kde se specializování, ustaraní a prací přetížení astronomové příliš neuplatňují: kulturní historie astronomie a její spojitosti s dějinami. A ovšem také hvězdářství přírodních národů, které lze napodobit i nejjednoduššími prostředky.

O tom všem jsem chtěl napsat knížku tak trochu z ptáčích perspektivy, sjednocující a vysvětlující vzájemné vztahy zdánlivě oddělených dílčích skutečností. Někdy se tomu říká „příčný pohled“. Myslím, že takové „příčné pohledy“ současná specializovaná věda potřebuje jako sůl.

Obávám se však, že nakonec z mého dobrého předsevzetí vzešlo něco docela jiného: sbírka vyřešených i nevyřešených otazníků, kuriozit, nesmyslů. Dějiny astronomie jsou na ně stejně bohaté – a mnohdy ještě bohatší – jako dějiny kterékoli jiné vědy. Nedá se nic dělat. Stalo se.

Ludvík Souček,
Praha, březen 1967 – leden 1968

Hledání betlémské hvězdy

Tři králové a Herodes

VOPOVEDNÍK: Město Jeruzaléme, pozdvihni oči svých a pozoruj bedlivě náklonností svých. Až uzříš, diviti se bude srdce tvoje, jaká moc pohanův přichází k tobě, nedbajíce na velikost cesty daleké, ani na žádné ouzkosti všeliké, jen aby mohli toho nového krále spatřit a jemu sličnou poklonu učinit.

KRÁL ARABSKÝ (ukazuje na hvězdu a mluví): Králové a bratři milí, pojďme spolu tuto chvíli, a po hvězdě té se pilně spravujme, neb nás jistě do Betléma dovede. Ta hvězda od nás spatřenáz hlavní země Arábie až sem před náma svítíla.

PÍSEŇ: Tři muderci od východu slunce, šťastné sou jeli, když sou hvězdu přejasně svítící nově viděli. Ta do Jeruzaléma napřed je vedla k Herodesovi. Ta do Betléma potom je vedla k Ježíškovi.

Úryvek z „KOMEDIE O HVĚZDĚ“ opsané v roce měsíci léta 1839

Nevím, je-li to právě důstojné a vhodné, ale přímo nutkavě se mi do pera plete výňatek ze slavné knihy Conana Doylea Studie v krvavých barvách, kterou uvedl na jeviště literatury nesmrtelného detektiva Sherlocka Holmese. Jak se sluší a patří, představuje hned v první kapitole jeho ctnosti i nectnosti. Jednou z nectností (alespoň podle mého názoru) je Holmesův naprostý nezájem o astronomii:

„Ale sluneční soustava!“ namítal jsem.

„K čemu, u čerta, je mi sluneční soustava?“ přerušil mne netrpělivě. „Pravíte, že se točíme kolem Slunce. Kdybychom se motali kolem Měsíce, pro mne a pro mou práci by v tom nebylo za krejcar rozdíl.“

Možná, – ačkoli bylo napsáno několik výborných detektivek, kde užitá astronomie sehrála velkou nebo dokonce rozhodující úlohu. Buď jak buď, alespoň s jedním pozoruhodným nebeským jevem se Sherlock Holmes přece jen určitě seznámil už v dětských letech: s betlémskou hvězdou, visící nad jesličkami. Podle evangelií ohlašuje narození Ježíše Krista; odjakživa bývá zpodobňována jako vlasatice s dlouhým, jako kinžál prohnutým chvostem. Patří k Jesličkám právě tak jako její kolega košilatý andělíček se stuhou, opatřenou nápisem o slávě Boha na výsostech a o vytouženém pokoji lidem dobré vůle. Vždyť i tři mudrci z Východu Kašpar, Melichar a Baltazar (jmenovali. se ovšem v každém století jinak a tahle zvučná a rýmující se jména jim přisoudilo teprve století deváté, které je také změnilo z mudrců v potentáty) se podle Matoušova evangelia zajímali: „Kde jest ten narozený král židovský? Nebo viděli jsme hvězdu jeho vycházení a vypravili jsme se, abychom klaněli se jemu...“

Kometa je jistě jedním z nejnápadnějších jevů na nebi. Je-li pořádná a jasná, poskytuje nezapomenutelný pohled. Bohužel – v posledních desetiletích taková vlasatice nepoctila sluneční soustavu návštěvou, ačkoli tuhle podívanou zažili naši šťastnější předkové mnohokrát. Docela rád bych věřil, že i pravěký lovec ze Lhanic na Moravě ozdobil svou kamennou sekýru její rytinou a obdařil tak naše země patrně nejstarší astronomickou památkou světa, kdyby...

Kdyby se tahle nešťastná rytina komety tak nápadně nepodobala zmíněným betlémským hvězdám nad jesličkami... Kdyby se tak naprosto nelišila od všech nejstarších zpodobení hvězd, kreslených nebo rytých do skal vždy jako body, nikoli jako hvězdy. Charakteristickým příkladem je skalní obraz z východogotlandské provincie Herrebro. Je to jakási primitivní, nepřiliš povedená mapa hvězdné oblohy, dokonce i se zvláštním a originálním druhem popisu: k souhvězdí Velkého vozu přimaloval pravěký umělec skutečný vůz se dvěma zapraženými koňmi – patrně to má být Odinův vůz. Toto souhvězdí se totiž v nordickém podání jmenovalo podle nejvyššího (nejkrveživnějšího)

germánského boha. Hvězdy jsou znázorněny jako tečky. Pokud se později tu a tam skutečné hvězdy v kresbách vyskytují, mají podobu, jakou nám zprostředkuje nedokonalá oční čočka, složená z hvězdicovitě složených vláken, při pohledu na zářící bod: vzájemně se protínající svazek čar. Škoda! Nezbývá než utěšovat se nadějí, že ten, kdo vlasatici na kamennou sekeru pracně vryl, byl veden stejně ušlechtilými pohnutkami jako Hanka, falšující slavné Rukopisy, nebo moderní autoři archeologických padělků...

Nad Betlémem se tedy v době narození Ježíše podle Matoušova a Lukášova evangelia (do ostatních evangelií vstupuje Ježíš už jako dospělý prorok a divotvůrce) objevila nápadná kometa a tři mudrcové přispěchali s dary pro Spasitele. Se zlou se však potázali. V Judeji tehdy vládl zlý muž Herodes. Ve svých šestadvaceti letech se stal z římské milosti místodržitelem Galileje, kam se po nezdařeném odboji uchýlily rozprášené zbytky partyzánských oddílů židovských vlastenců, Makabejských. Kolaborant Herodes, zaprodaný Římu, postupoval proti Makabejským s krutostí srovnatelnou snad jen s řáděním fašistů. Popravoval vlastence bez soudu a tak nelítostně, že byl sám nakonec nucen uprchnout pod ochranu římského vojenského tábora a později dokonce až do Egypta. Tam se dočasně stal milencem proslulé královny Kleopatry. Pak odjel do Říma, kde byl po třech letech – jako šestatřicátník – vyhlášen králem Judeje. Po krátké době zmatků a bojů, způsobených vpádem Parthů, začalo jeho vládní období, trvající 32 let.

Značnou část své vladařské energie věnoval stavbě skalní pevnosti Masada na těžce přístupné plošině 400 metrů nad Mrtvým mořem. Skládala se ze dvou luxusních paláců, z kasáren, zásobáren a 1 260 metrů dlouhé hradební zdi.

Je historickým paradoxem, že tato pevnost sice nikdy neposloužila samotnému Herodesovi, zato se však stala poslední baštou odporu Židů proti římským dobyvatelům, věrným ochráncům Herodesa. Pod vedením jakéhosi ben Jaira odolávala Masada ještě celé dva roky po pádu Jeruzaléma roku 70 n. l. Protiútoky statečné posádky zneklidňovaly okupanty. Ti dokonce

oblehli Masadu celou legií, asi šesti tisíci muži, a vrhacími stroji pobořili část hradby.

Ani jeden z obránců nepadl živý do rukou Římanů. Všech 960 mužů, žen a dětí spáchalo raději dobrovolnou sebevraždu...

Na samém sklonku života, když už Herodes nevyлéčitelně onemocněl těžkou cukrovkou, přišli k jeho dvoru tři mudrci z Východu. O tom však už vypráví Matoušovo evangelium:

Když se pak narodil Ježíš v Betlémě Judově za dnů Heródesa krále, a mudrci od východu slunce vypravili se do Jeruzaléma... Tehdy Herodes uzřev, že byl oklamán od mudrců, rozhněval se náramně, a poslav, zmrdoval všechny dítky, kteréž byly v Betlémě i ve všech končinách jeho, od dvouletých a níže, podle času, na kterýž se byl pilně vyptal od mudrců.

 Za čtyři měsíce nato Herodes zemřel.

Chronologovi, vědci uvádějícímu do pořádku kalendář a do souladu historická data všemi, zejména astronomickými prostředky, nezbyvá tedy zdánlivě nic jiného než vyhledat ve starých zápisech, nejen židovských, ale i egyptských, čínských, indických atd. atd., kometu, která by se dobou objevení hodila jako betlémská hvězda. Sporné datum Ježíšova narození bude pak objasněno jedna radost.

 Nuže, vzhůru na lov za dávnými kometami!

Zaznamenány zůstaly ovšem jen ty nejjasnější, ale nic nevadí. Určitě mezi nimi bude i hvězda betlémská, dokázala-li vyrušit ze záviděníhodných královských nebo mudrcových radovánek hned tři monarchy a přimět je vydat se na dalekou štrapáci až do Betléma. Tak tedy: kometa čínských kronik z roku 467 př. n. l. – moc brzo, právě tak jako vlasatice z roku 240 před n. l., 87 př. n. l. (náramně slavná, záznamy jsou z Evropy i z Asie) a 11 př. n. l. Jedenáct let je přec jen příliš veliký rozdíl, i když připustíme, že se Ježíšovo narození nemuselo ani s objevením komety, ani s počátkem našeho letopočtu krýt zrovna nachlup. A dál? Nevěříme vlastním očím. Další velká komety jsou zaznamenány až roku 65 n. l. v Číně a 66 n. l. v Evropě. Získaly sice definitivně pro všechny budoucí vlasatice špatnou pověst nositelek všelijakých nepřijemností a

malérů – zanedlouho byl totiž v židovské válce zničen Šalamounův chrám v Jeruzalémě –, ale Ježíšovo narození docela určitě neohlásily. Po vlasatici vyskytující se kolem přelomu letopočtu není vidu ani slechu.

Objevení vánočních a novoročních komet nicméně stále budilo mimořádnou pozornost, jak o tom svědčí záznamy horlivých kronikářů.

Tak například Praha byla vzrušena kometou viditelnou od 22. prosince 1301 až do 21. ledna 1302. Podobná kometa, zářící celých 14 dní, se v tuto sváteční roční dobu objevila opět roku 1312. Roku 1438 byla v Praze pozorována kometa jasnící se na západě s chvostem obráceným k jihu a roku 1618 se kometa s chvostem obráceným k severu rozzářila na obloze Pražanů (a přirozeně i celého ostatního světa, lépe řečeno celé severní polokoule) právě na Štědrý den, 24. prosince roku 1618. Byla viditelná 55 dní, tedy až do 12. února. Podobný jev se odehrál i v roce 1743.

Vánoční a novoroční komety přirozeně byly věřícími bedlivě pozorovány a lidé se dohadovali, zda přinášejí dobré, nebo zlé. Chronologa se však přesto zmocňuje černé podezření: že by betlémská hvězda nakonec vůbec nebyla kometou? Že by kometa byla jenom barokním výmyslem, přikrášlením, snažícím se jako ostatně celé barokní umění představit všechno, co souviselo s církví, nejokázaleji a nejvýrazněji! Nejspíše tomu tak bude. Ale čím tedy u všech všudy betlémská hvězda skutečně byla?

Slavný dánský astronom Tycho de Brahe, působící v době vlády císaře Rudolfa II. v Praze, se touto otázkou obsáhle zabýval už pár set let před námi. Také on musel ze svých úvah komety vypustit. Nějaký čas se domníval, že snad šlo o novu, náhle vzplanuvší hvězdu, která na sebe upoutala všeobecnou pozornost. Ani to by nebylo nic zvláštního a nového – takových nov známe mnoho a právě Tycho de Brahe měl důvod na ně myslet. 11. listopadu 1572 vyšel z laboratoře na zápraží zámku a zároveň kláštera Herritzwaldu. Byl mladým právníkem a zabýval se tehdy oblíbenou kratochvílí – zlatodějstvím. Nadýchal se patrně výparů

rtuti, což bylo u alchymistů nejen obvyklé, ale takřka nevyhnutelné a při chronické otravě vedlo k řadě blábolů v alchymických knihách a rukopisech. Hned při prvním letmém pohledu na oblohu spatřil poblíže nadhlavníku novou, mimořádně zářivou hvězdu. Nevěřil svým očím. Volal sluhy, zda také hvězdu vidí, zastavoval dokonce i rolníky, vracející se z polí. Mladý alchymista nechal zlato zlatem; začal polohu hvězdy měřit a zaznamenávat její jas. Díky jemu víme, že měnila svou barvu od bílé přes žlutou do červené, v květnu 1573 svítila opět bleděmodře jako Saturn, a teprve po 15 měsících zmizela.

Co věštila? Protestantům, kteří zažili v noci z 23. na 24. srpna 1572 strašlivou Bartolomějskou noc, v níž bylo povražděno 30 000 hugenotů, příchod Antikristův. Rozradostněným katolickým fanatikům znovuzrození Kristovo. Ale buď jak buď: mladý šlechtic Tycho de Brahe navzdory předsudkům doby odmítl předurčenou diplomatickou dráhu. Stal se hvězdářem a vedoucím astronomické observatoře na Hvenu, propůjčené mu přízní dánského krále Bedřicha I.

Neméně dramatické bylo objevení supernovy v souhvězdí Hadonoše roku 1604, pro nás tím zajímavější, že prvním pozorovatelem byl Jan Brunovský, počtářský pomocník Jana Keplera, jenž se nechtěl zdržovat svízelnými výpočty. 10. října toho roku šel Brunovský za Keplerem ze Starého Města přes Malou Stranu na Hradčany. Byl sychravý, nepříjemný den, tím nepříjemnější, že počasí znemožňovalo pozorovat očekávanou konjunkci Marta s Jupiterem. Pojednou se obloha nad západním obzorem začala čistit, mraky se trhaly a nad Strahovem se objevily obě planety – poblíž nich však ještě třetí hvězda, jasná jako Jupiter.

Než udýchaný Brunovský doběhl se senzační zprávou na Hradčany, obloha se opět zatáhla. Kepler spatřil novou hvězdu až 17. října, dávno po Brunovském, po neznámém italském lékaři v kalabrijské Coseuze i po astronomu Altobellim z Verony.

Tutéž novu nacházíme i v čínské kronice She-ke, zapsané za doby panování dynastie Ming: V 32. roce epochy 9. měsíce Yih

Cho (tj. 10. října 1604) se objevila hvězda Host v nebeské krajině Wei (jižní část souhvězdí Hadonoše). Podobala se ohnivé kouli, její barva byla žlutočervená...

Zprávy o novách čteme ve starých kronikách poměrně často. Nova objevivší se roku 123 n. l. se dokonce stala řeckému hvězdáři Hipparchovi podnětem k pracnému sestavení prvního hvězdného katalogu, jehož pomocí mělo být napříště vyhledávání „nových hvězd“ ulehčeno. Další nova se objevila roku 172 (zářila v pěti barvách), roku 389 (poblíž Altaira a jasnější než Venuše), mimořádnou novu pozorovali arabští hvězdáři Haly a Giafár ben Mohamed roku 829 (tvrdili, že měla jasnost Měsíce v první čtvrti a v květnu roku 1006 zazářila v souhvězdí Skopce obrovská nova, „planoucí jako pochodeň“.

Kolem začátku našeho letopočtu je však pusto, prázdno... Sám Tycho de Brahe uznal, že s novou neměla betlémská hvězda patrně nic společného.

Nezbývá než se znovu trochu podívat do dějin a trpělivě hledat. Prvním vodítkem nám může být sama zpráva – nebo chcete-li pověst –, že díky betlémské hvězdě přišli bezpečně, rovnou za nosem až do betlémského chléva tři mudrci, tři mágové. Taková pověst o cestě podle hvězdy se dobře čte a dobře poslouchá, podstatně hůře však provádí v praxi. Jenom docela malé děti se domnívají, že měsíček stojí nad susedovou chalupou, že slunce zapadá za humny a že je možné, když maminka zrovna nehlídá, doběhnout si na něj sáhnout. Z astronomického hlediska je nalezení chléva „pod hvězdou“, byť i by to byla hvězda betlémská a byť by i hledali mágové, naprosto vyloučené.

Čím se vlastně takoví mágové, když zrovna nebyli na cestách, celý den zabývali? Inu, tu a tam si začarovali nebo trochu zaříkávali, ale hlavně věštili. Z letu ptáků, z vnitřností obětovaných zvířat, z odrazů na vodní hladině, ale především – z hvězd. Byli to zkrátka hvězdopravci, astrologové, čtoucí minulost i budoucnost z postavení Slunce, Měsíce a planet, nikoli z nov nebo vlasatic. Nevydělali by si ani na teplou vodu, kdyby museli s věštěním čekat na kometu nebo na výbuch některého vzdáleného

slunce...

Měli ostatně i tak dost starostí. Za vlády Tiberiovy byli z Itálie „astrologové a kouzelníci“ vyhnáni a Tacitus nás zpravuje o „krutém a bezvýsledném nařízení“ a vyhnání „matematiků“ (což opět znamenalo astrology), pronásledovaných za Claudia. Tyto a podobné zmínky vedly občas k nespravedlivému hodnocení císařských výnosů, a dokonce i některých filozofických spisů, např. Platónových. Pokud mluví Tacitus „o matematicích“, jde většinou, ne-li ve všech případech, o astrology. Nepřízeň matematikům, připisovaná uvedeným moudrým pánům, je výsledkem historického nedorozumění.

Naši domněnku o astrologické podstatě betlémské hvězdy podpořil asi roku 200 n. l. sám církevní Otec Tertullian. Neviděl v betlémské hvězdě žádný zázrak, ale pouhé zvláštní seskupení planet, věšticí Ježíšovo narození, v němž zvláště důležitou úlohu hrály Saturn a Mars. Aha – přihořívá!

Na další etapu však musíme čekat téměř tisíc let, až do padesátých let dvanáctého století. Tehdy totiž byzantský císař Manuel Comnenus (1143–1180), patrně z nedostatku jiné zábavy a ačkoli se východořímská říše kymácela v samých základech, horlivě diskutoval se svým dvorním filozofem Michalem Glycasem o hvězdoprapectví. Pošetilý Glycas tvrdošíjně zastával názor, že betlémská hvězda byla zázračným nebeským jevem, a tudíž nemůže být hodnocena a vykládána pravidly pozemské astrologie. Císař naproti tomu svatosvatě věřil, že mágové přesně znali význam vzájemného postavení planet a že z východu betlémské hvězdy a ze souhvězdí zvěrokruhu, v němž se objevila, seznali místo i národ Ježíšova narození.

Císař se opíral zčásti o autoritu badatelů v bibli (jejichž díla se nám nezachovala), zejména však o svou císařskou moc. Vyhrál spor na celé čáře. Když už měl ustavičných Glycasových námitek právě dost, nechal jej roku 1156 oslepit a doživotně uvěznit, čímž vědecká diskuse skončila...

Pak už je stopa souvislejší. Kardinál Petrus de Alliaco, smutně proslulý vyšetřovatel a soudce Jana Husa, tvrdil, že se Kristus

narodil „in gloria Saturni“, ve slávě Saturnově, protože Saturn vládne Židům. Což ostatně Židé, znalí hvězdopřevectví, potvrzují – židovský prorok Amos v 8. století vysvětluje svým soukmenovcům, že Kewan (Saturn) je „jejich obrazem, hvězdou jejich bohů“. A židovský mudrc Samuel Sarza roku 1368 napsal: Hvězda Mars je naším odpůrcem, hvězda Saturn zachráncem.

Jsme zkrátka v době, kdy babylónští bohové sice zahynuli s pádem Babylónu, avšak chaldejská a perská magie si vydobývala v soustavě římských, syrských, židovských a ostatních pověr národů kolem Středoziemního moře stále pevnější místo. V době, o níž Engels ve svém díle o náboženství napsal: Hlavní úlohu hrály zázraky, vytržení, vidění a duchaření, hádání budoucnosti, alchymie, kabala a podobné pokoutní čáry.

Všechno klapě. Teď jde jen o to, zjistit, zda došlo někdy kolem předpokládaného data Kristova narození k takovému vzájemnému seskupení planet, jehož astrologická mimořádnost by byla nade vší pochybnost.

Tuto dosti obtížnou úlohu, vyžadující vynikající znalosti nebeské mechaniky, už za nás provedl sám velký Jan Kepler, „astronomický příručí“ Tycho de Braha na dvoře císaře Rudolfa II., právě třicet let poté, co jeho pan šéf z úvah o betlémské hvězdě definitivně vyloučil vlasatici i novu. Zjistil, že roku 7 př. n. l. došlo k velké konjunkci, k velkému setkání Jupitera se Saturnem v souhvězdí Ryb.

Možná, že vám tohle zjištění nepřipadá moc senzační, ale starým astrologům určitě senzační připadalo, a jak! Schnabel objevil roku 1925 v berlínském muzeu klínopisný zlomek z přelomu 7. a 6. roku před n. l., pocházející z babylónského města Sippar, který setkání Jupitera se Saturnem v Rybách nejen zaznamenává, ale i vyzdvihuje jako událost mimořádného významu.

A teď dovolte malou odbočku: jako prof. Dr. Arnošt Dittrich, z jehož prací čerpám část materiálů k této kapitole, i já jsem se na stará kolena pustil do hvězdopřevectví. Ne snad že bych věštění budoucnosti z hvězd věřil nebo – to už vůbec ne! – že bych se

hodlal sestavováním horoskopů živit. To bych namouduši raději tloukl na silnici štěrk. Řádné sestavení, vypočítání a vysvětlení horoskopu podle tradičních hvězdopraveckých pravidel totiž vyžaduje usilovnou práci mnoha desítek nebo i set hodin, naplněných složitými početními výkony, a to i tehdy, jsou-li po ruce pomocné tabulky a diagramy. Naučil jsem se počítat horoskopy, abych mohl alespoň trochu zasvěceně vniknout do pozoruhodných astronomických vědomostí národů, jejichž hvězdářství bylo kromě péče o kalendář zaměřeno zejména právě na hvězdoprapectví.

Knih a rukopisů zabývajících se astrologií je více než dost, stovky, tisíce, i když jsou dnes mnohé z nich mimořádně vzácné. Ještě více než knih je však bláznivých představ o hvězdoprapectví – v některých státech dnes téměř nenalezneme časopis, který by týden co týden čtenáře neobšťastnil „horoskopem“ a radami pro „narozené ve znaku Býka, Štíra, Vodnáře atd. – především ovšem s obchodními radami. Tam také kvetou a bují živnosti samostatně hospodařících astrologů, udělujících neocenitelné pokyny poštelcům ochotným vyhodit několik desítek dolarů, liber nebo marek za bezcenný blábol. Příjmy těchto podvodníků, kteří o skutečné, historické (i když stejně poštelilé) astrologii nemají ani ponětí, dosahují nikoli astrologických, ale astronomických částek...

Tuhle „astrologii“ můžeme klidně vynechat. Podívejme se však pro zajímavost, jak vypadalo počítání horoskopu způsobem Tycho de Braha nebo Jana Keplera. Však si je císař na dvoře držel a platil – třeba bídne a nepravdělně – především, ba takřka výhradně jako hvězdopravec, teprve v druhé řadě jako hvězdáře.

Úvodem bylo třeba dokonale ovládnout sférickou astronomii, určování poloh hvězd a planet, zvířetník atd. atd. Do zvířetníku vkládali astrologové čtyři rovnostranné trojúhelníky, trigony: ohnivý, zemský, vodní a vzdušný, tvořící základní rozdělení jednotlivých souhvězdí zvěrokruhu. Následovalo dělení jemnější. Souhvězdí (v astrologické hantýrce znamení) mohou být podle vzájemných vztahů:

- přímého nebo šikmého vzestupu;
- vladařská nebo poslušná;
- pohyblivá nebo stálá, případně společenská;
- krásná, prostředně krásná a šeredná;
- plodná, prostředně plodná a neplodná;
- zvučná, prostředně zvučná a němá;
- tučná, hrubá, hubená, ladná, mohutná, churavá, nadaná;
- filozofická, vychovatelská, umělecká, hříšná, výstřední;
- zlostná, hudební, dvojtělesná, tropická;
- mužská a ženská;
- denní a noční;
- horká a chladná;
- suchá a vlhká.

A tak dále a tak dále – asi třicet dalších charakteristik z lásky ke čtenáři vypouštím.

Tyto vlastnosti mohou (a nemusí) mít oběžnice, mezi něž astrologie ve smyslu středověké zeměměřné nauky počítá Slunce a Měsíc.

Asi tak tohle znají nebo alespoň by měli znát i pokoutní astrologové, šířící kolem sebe domněnku, že postačí zařadit datum narození člověka do příslušných šuplátek planet a znamení zvěrokruhu – a horoskop je hotov. Omyl! Práce teprve začíná.

Především je třeba vypočítat takzvané aspekty (vztahy). Solární (mezi Sluncem a planetami), lunární (mezi Měsícem a planetami) a mutuální (mezi planetami navzájem), samozřejmě jak pro okamžik narození zákazníka, tak pro období, kdy si přeje radu a astrologickou ordinaci.

Potom se hvězdopravec pustí do díla srovnatelného jenom s pletením svetry s dlouhým rukávem. Musí totiž zjistit, v jakém vzájemném úhlovém vztahu se všechna nebeská tělesa nacházela a nacházejí. Zda v konjunkci, sextilu, kvadratuře, trigonálu, opozici, paralelu, semisextilu, semi-kvadratuře, kvintilu, seskvikvadratuře, binkvintilu, semikvintilu, nonagonu, seskvintilu či kvinkunxu a o kolik stupňů a minut (přinejmenším) se od těchto vztahů odchylují.

Když to hvězdopravec všechno šťastně má a pokud zatím

nezemře sešlostí věkem (což by se slabším matematikům mohlo stát), přikročí k zachycení dalších planetárních vztahů a neméně pracnými výpočty zjišťuje, zda jsou planety v „repci“, „translaci“, „kolekci“ atd. atd. – promiňte, začínám už trochu odpadat...

Ale teprve pak to začne doopravdy. Počítají se tzv. dignity, hodnoty planet. Jsou pro každou chudinku planetu trochu jiné a liší se podle toho – nastražte uši! –, je-li planeta v repci, exaltaci, triplicitě, termínech, dekanu, detrimentu, kasu nebo peregrinu. Další dignity planet počítáme podle jejich pohybu, po krátkém odpočinku pak podle vztahu k Slunci, podle nebeských stran a tak dále a tak dále.

Následuje zařazení planet příslušného data do tzv. nebeských domů – je jich celkem dvanáct, takže je o legraci postaráno. Jmenují se – to vás určitě bude zajímat – ascendent, anaphora, thea, hypocheum, agathytichi, kakithychi, descendent, epikataphora, theos, mesurania, agathodaemon a kakodaemoh.

Zbytek už je jednodušší. Hvězdopavec upraví výpočet s ohledem na hvězdy (stálice), které až dosud macešsky zanedbával, na tzv. „měsíční uzly“ a na významné body zvířetníku se vztahem k minulému zákazníkovo životu. Tím by byly předběžné výpočty zhruba hotovy, obvykle však astrolog zjistí, že to někde zkopal (já bych mohl vyprávět!), a je-li poctivý, všechno zahodí a začne hezky od začátku. Když je konečně všechno v pořádku, může neméně složitým způsobem vypočítaná data vykládat. Jsou o tom celé tlustopisy, německy se jim říká Deutungsbücher.

I když jste tento výklad jen tak přelétli (což bylo dost moudré), doufám, že jste navždy vyléčení z víry v týdenní astrologické sloupky v časopisech i v pokoutní astrologii a že jakseptří politujete nebožtíky Tycho de Braha, Keplera i ostatní, nucené v potu tváře vydělávat chléb svůj hvězdo-pravectvím, aby se ve vzácných volných chvílích konečně směli zabývat milovanou astrologií.

Ještě něco je však důležité – a tím se konečně vracíme k betlémské hvězdě: astrologická pravidla se celá tisíciletí vyvíjela a

vcelku shodovala všude, kde existovala vzájemná výměna informací a kulturních statků, tedy například na celém Středním východě. Můžeme být jisti, že všichni astrologové souhlasili s Babyloňany, považujícími Jupitera za „královskou hvězdu“ a připisujícími jeho „heliakickému východu“ (tj. dnu, kdy se planeta během roku poprvé objeví v ranním soumraku před východem Slunce) mimořádný význam. Krále bychom tedy šťastně měli – jak ale došli ctihodní astrologové právě na Judeu, na Izrael? Inu, právě díky souhvězdí Ryb.

Pro babylónskou a tím pro celou východní učenost byly Ryby souhvězdím země západu. Amurru, zahrnujícího Sýrii, Fénicii a Judeu.

Tertullian a další autoři se však zmiňovali i o Marsu. Kde byl Mars? Zajímá-li vás to přesně (doufejme, že ne), tedy v 15° znamení Panny a sedm dní po opozici. Mars slábl – a Mars astrologům zosobňoval a zastupoval krále Amurru. Vzdaloval se právě od Saturna, ochranné hvězdy Židů...

Zkrátka a dobře – podle pravidel astrologie bylo možné a vlastně nutné vysvětlit tehdejší konstelaci planet asi takto: vychází Jupiter, královská hvězda. Jupiter je v souhvězdí Ryb – souhvězdí země Amurru, poblíže židovské planety Saturna, jde tedy o nového židovského krále. Nepřítel Židů Mars zapadá – lze tudíž očekávat brzký konec vlády krále Herodese. Slunce (bylo právě před tzv. „jarním bodem“) hlásá příchod Mesiáše, Spasitele...

Takové – nebo alespoň velmi přibližně takové události oznamovalo podivné a vzácné seskupení planet na obloze. Podivné? Vzácné? Což se neopakuje častěji, že je tak překvapilo? V tom je, jak praví Faust, jádro pudla. Neopakuje.

Taková konstelace je mimořádně vzácná, takřka ojedinělá, a ke všemu v jediném roce 7 př. n. l. se opakovala třikrát za sebou díky tomu, že ke konjunkcím došlo poblíže bodu zvrátů Jupitera a Saturna, jako by chtěla své proroctví trojnásobně potvrdit. Známý chronolog Neugebauer propočítával četnost této konstelace pro období mezi rokem 1800 př. n. l. a 400 n. l., tedy za plných 2200 let. Došel ke zjištění, že se za tuto dobu trojnásobná konjunkce

Jupitera a Saturna v souhvězdí Ryb opakovala celkem dvakrát, ano, pouze dvakrát, a to roku 800 př. n. l. a právě roku 7 př. n. l. Divíte se, že taková astrologická vzácnost, takřka lahůdka, vzbudila poprask v době, kdy Židé horečně očekávali Spasitele, kdy celá země vřela odporem proti Herodesovi a doufala v příchod Mesiáše, který se postaví v čelo vzbouřenců?

Až donedávna jsme toto vše mohli s jistou pravděpodobností předpokládat.

Několik let jsou však předpoklady takřka změněny v jistotu. Roku 1947 se téměř po dvou tisících letech znovu objevily, nalezeny beduínskými kočovníky, tzv. svitky od Mrtvého moře, zápisy kumránské sekty essejských. Tato sekta byla, jak zjišťujeme dnes z obsahu textů, prudce zaujata proti národu „Kittim“, vetřelcům, „rychlým a zdatným bojovníkům, kteří dupají zemi svými koňmi a zvířaty a přicházejí od dalekých mořských břehů, aby jako supové spolykali všechny národy, aniž se kdy nasytí“. Svitky mluví i o tom, že národ Kittim obětuje před svými praporce a uctívá zbraně. I tohle je tak trochu detektivka. Co byla ona zvířata národu Kittim? Byli to snad sloni punských bojovníků nebo Alexandra Velikého? Zdá se, že ne. Hebrejščina má pro slony vlastní výraz. Rekové zase nebyli od Palestiny dosti vzdáleni, aby bylo možné mluvit o „dalekých březích“. Může jít tedy pouze o Římany.

Jednou vnikli do Judeje v roce 63 př. n. l. a dobyli Jeruzalém. O tom mluví svitky. V roce 6 př. n. l. učinili z porobené Judeje římskou provincii.

Když se v době rozhořčeného odporu proti uchvatitelům navzdory nebeskému prorocství Mesiáš neobjevil, byl jeho příchod odsunut do budoucnosti. Astrologické znamení, betlémská hvězda, skutečná betlémská hvězda, k jejímuž rozluštění jsme konečně pracně došli, pak vítala v dodatečně konstruovaných pověstech narození Ježíše Krista.

Oprávněnost našich vývodů dokazuje koneckonců sama možnost vyčíst pomocí hvězdopraveckých pravidel z planetární konstelace tak rozsáhlou informaci, že byla schopna vyvolat

rozčilení a neklid mezi Židy a přimět mudrce k obtížné cestě. Kometa nebo nova by nejvýše zavdala podnět vzniku rozličných pověstí a dohadů, avšak vždy s libovolným, neurčitým výkladem.

Zajímavá otázka je, zda narození pod tímto nevšedním znamením opravdu nezapůsobilo na člověka známého později v církevních dějinách pod jménem Ježíš Kristus. Předurčovalo ho k tomu i samo jméno, podobné jménu Jesaja, které essejská sekta v Kumránu považovala za jméno budoucího „učitele pravdy“, „Mesiáše Izraele a Syna božeho“, jenž vstane z mrtvých, spasí svět, bude pronásledován, a dokonce ukřižován. Chtěl snad Ježíš doslova a do písmene splnit proctví, o nichž se od dětství nepochybně dozvídal? Obávám se, že o této souvislosti církevní badatelé dosud neuvažovali.

Přesné datum Kristova narození stěží zjistíme. Zdá se však, že díky astronomii a dnešním historickým vědomostem o její pošetilé dceři astrologii musíme evangelické datum radostné události v betlémském chlévě klást do roku 7 př. n. l.

Ideální chronologické zachycení nám ovšem – bohužel pouze zdánlivě – poskytuje církevní Otec Baronius. Vypravuje, že se v noci narození Krista v Římě zřítíl chrám míru. O této pozoruhodně události však naneštěstí kromě něho nikdo neví. Zmiňuje se o ní jen Petr Damián – o 1000 let později. Nutno poznamenat, že Baronius sebral řadu dalších, málo pravděpodobných historek: třeba o Ježíši, jenž poslal edeskému králi Abgarovi svůj zázračný portrét, díky němuž byli zahánáni obléhatelé města Choroesa na panický útěk, nebo o důmyslné pomstě biskupa Benedikta z Auxerre, svrhnuvšího z trůnu krále a královnu Bretonců. Na jejich trůny prý dosadil pastýře a pastýřku, kteří pro jeho nasycení obětovali své jediné tele. Vzhledem k tomu, že v době působení svatého Otce Baronia neměli biskupové při většině královských dvorů výrazně větší autoritu než dvorní šašci, lze si těžko podobnou situaci představit...

A na závěr ještě malou zajímavost: trojnásobná konjunkce, Jupitera se Saturnem v souhvězdí Ryb se po dlouhých staletích opakovala 15. srpna a 12. října roku 1940 a 20. února 1941. Za

starých časů, důvěřujících astrologii, by jistě povzbudila Židy, po miliónech vražděné německými fašisty. Škoda, že o nebeském znamení obratu k lepšímu patrně nevěděli...

... a hrobové se otevírali

„A bylo okolo hodiny šesté.
I stala se tma po vší zemi až do hodiny deváté.
I zatmělo se slunce
a opona chrámová roztrhla se napoly.
A zvolav Ježíš hlasem velikým, řekl:
Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého.
A to pověděv, zemřel.“

EVANGELIUM SV. LUKÁŠE

Otázka, kdy vlastně zemřel ukřižovaný Kristus, zaměstnávala patrně více chronologů než kterýkoli jiný problém. Důvody tohoto úsilí se čas od času měnily. Jednou převládal teologický zájem o život zakladatele a zároveň boha křesťanství, jindy snaha upřesnit vědomosti o mimořádně nejasné a spletité situaci východních provincií římské říše kolem počátku našeho letopočtu a konečně i vášnivá diskuse o tolik vytouženém zavedení jednoduchého a hlavně celosvětově platného kalendáře. Odpor Vatikánu a křesťanských církví vůbec proti němu by byl patrně daleko méně urputný, kdyby byly velikonoční svátky, až dosud pohyblivé jako pulec, ustáleny jednou provždy do správného výročního data Kristovy smrti.

Kolik hlav, tolik názorů.

Datum Ježíšovy smrti určil Gerhardt na 7. dubna roku 30, Wunschmann na 16. dubna 21, Henning na 3. dubna 33 a český vědec prof. Dr. Arnošt Dittrich, proslulý znalec dějin astronomie a chronolog, na 15. dubna 29. Další badatelé uvádějí přinejmenším stovku jiných dat. S nejstaršími prameny je ještě větší svízele. Tzv. Zpráva Pontského Piláta, nejspíše raně křesťanský podvrh z konce

1. století n. l., je adresována císaři Claudiovi a určuje tedy Ježíšovu smrt až po roce 41, kdy se Claudius ujal vlády. Jeruzalémský biskup Alexandr asi v roce 210 klade naproti tomu ukřižování do roku 58, tedy do doby vlády křesťany mimořádně nenáviděného císaře Nerona, což potvrzuje i byzantský dějepisec Synkellos s odvoláním na „staré a přesné podání“...

Takhle bychom se daleko nedostali.

Podívejme se, jak si v podobných zdánlivě ztracených případech počínají moderní chronologové, jak taková „chronologická detektivka“ vypadá – a třeba právě na případě Kristova úmrtí.

Je to vždy – a zde obzvláště – kabinetní ukázka spojení různých vědních oborů, rozsáhlých obecných znalostí a obsáhlého studia; ono to asi nejen v chronologii, ale v žádném pořádném bádání jinak nejde...

Evangelia, Nový zákon, nám o životních datech Ježíše Krista sice nic jasného neřikají, rámují je však alespoň dvěma astronomickými jevy: hvězdou mudrců nad Ježíšovou kolébkou, které jsme věnovali předchozí kapitolu, a zatměním Slunce doprovázejícím Ježíšovu smrt. Není divu. Autoři evangelia neznali podle všeho ani skutečnou historii doby, jež nás zajímá, ani zeměpis a poměry v Palestině v 1. století n. l. Vždyť křesťanství nevzniklo v Palestině, ale v okolních rozptýlených střediscích. Sám autor nejstaršího křesťanského spisu Zjevení svatého Jana, nazývaný Jan z Patmu a žijící kolem roku 68, adresoval své listy maloasijským obcím a o lidských osudech Ježíše zřejmě neměl ani ponětí. Líčí totiž Krista jako čistě nebeskou bytost se „sedmi rohy a sedmi očima“, zrozenou ze „ženy oděné Sluncem, pod nohama Měsíc a na hlavě věnec z dvanácti hvězd“. Situaci komplikuje i ne právě největší důvěryhodnost evangelistů: velmi taktní a rozvážný kritik křesťanství Kelsos napsal ještě ve druhé polovině 2. století, že „křesťané mnohonásobně předělávají a přepracovávají první zápisy evangelií, aby mohli odmítat výtky...“ A konečně z dvaceti sedmi evangelií, o nichž se nám zachovaly zprávy (nazarénské, ebionitů, z Oxyrychnu, z Fajjúmu, Barnabášovo atd. atd.)

připustila církev pouze čtyři. Ostatní s mimořádnou pečlivostí potlačila a podle zvyku, který vydržel až do Koniášova řádění proti českým knihám, zničila.

Alespoň v jednom tvrzení jsou však evangelické prameny shodné a pevné: Ježíš podle nich zemřel v pátek (jen Wunschmann tomu asi nevěří, jeho 16. duben roku 21 totiž připadá na středu). Chronolog si tedy vezme k ruce tabulky juliánskébo kalendáře a zjistí – to říkám ovšem jenom obrazně, tak základní vědomosti musí, jako když bičem mrská, vysypat z rukávu i chronologický učedník – , že nultým dnem tzv. juliánské periody bylo pondělí 1. ledna roku 4712 př. n. l. Pak už není těžké určit, na která data připadly všechny pátky. Očíslujeme-li všechny další dny pořadovými čísly, připadne pátek (první z nich měl číslo 4) vždy na den vyhovující vzorci

$$4 + 7n,$$

přičemž n je libovolné kladné celistvé číslo. Tím nám sice odpadá šest sedmin možných dnů, ale skutečné obtíže přesto teprve začínají.

Chronolog musí vzít nejprve v potaz židovskou liturgii (náboženské obřadnictví) i astronomii. Evangelia totiž vypovídají (ne takhle jasně, ale vyplývá to z rozboru textů), že Ježíš zemřel těsně před jarní slavností „passah“ – a ta se vždy shodovala s úplňkem. Potvrzuje to i jeden z mála mimoevangelických pramenů, pojednávajících (snad) o Ježíšovi, rukopis sanhedrin, část židovské náboženské knihy talmudu: V předvečer paschy pověsili Ješuu. A po čtyřicet dní předtím se vyvolávalo, že bude popraven, protože se zabýval čarováním a podněcoval a pobuřoval Židy: kdo může něco říci na jeho obranu, ať přijde a řekne. Ale nenašli nic na jeho obranu a pověsili ho v předvečer paschy.

Sám svátek passah nebo pesah (hebrejsky) čili pascha (aramejsky) je pro chronologa tvrdým a složitým oříškem. Obřady křesťanské paschy, kdy se vzpomíná na smrt a oslavuje znovuvzkříšení Krista, jsou zřejmě převzaty z pohanských, helénistických svátků umírajících a opět vzkříšených bohů. Datum paschy bylo však dlouho vázáno na židovský kalendář – teprve

když křesťanství začalo zdůrazňovat zprvu svou odlišnost od židovství a později i výslovné nepřátelství k němu, došlo k zrušení závislosti paschy, teď už ovšem křesťanských a nám dobře známých velikonoc, na židovském kalendáři. Velikonoce byly (a jsou) určovány zhruba (ve skutečnosti velmi složitě) podle jarní rovnodennosti, podobně jako pohanské oslavy např. boha Mithry. Časová shodnost křesťanských kultů i jejich zevní podobnost s pohanskými modloslužbami šla tak daleko, že prý věřící Isidina chrámu v Egyptě dlouho vůbec nepozorovali, že vlastně navštěvují zbrusu nový křesťanský chrám...

Přesné určení data paschy, velikonoc, se neobešlo bez tahanic a sporů. Někteří křesťané se přidržovali Janova evangelia a chtěli je slavit 14. dne měsíce nisanu. Proto se jim říkalo „čtrnácterníci“, kvartodecimáni. Ostatní byli pro 15. nisan a malá, ale tvrdošijná skupina usilovala, aby se velikonoce slavily bez ohledu na přesný pořadový den v měsíci vždy v neděli, v den Slunce. Roku 167 dosáhl spor vrcholu. Vznikl rozkol mezi křesťanskými obcemi v Římě, Korintu atd., a táhl se až do nicejského koncilu roku 325. Hvězdáři nebyli schopni pomoci. Kalendář se tenkrát už tak „rozešel“ s astronomickým rokem, že na jeho úpravu bez gruntovního zásahu nebylo ani pomyšlení. Nakonec byli „kvartodecimáni“ prohlášeni zkrátka a dobře za kacíře a neznabohy a nadšeně pronásledováni.

To však jen mimochodem. Kalendáři a historkám kolem kalendáře věnujeme raději celou příští kapitolu.

Předpokládejme, že se chronolog šťastně vyrovnal se záludnostmi paschy – velikonoc. Jeho dalším úkolem bude nalézt pátek, který o maličko, nejvýše o jeden či dva dny, předcházet v době velikonoc úplněk. Detektivní pátrání vylučovací metodou, jak vidíte, pokračuje, a počet možných dat se opět potěšitelně snížil. Jenže který rok vybrat?

Tady už je rozhodování složitější. Chronologický Sherlock Holmes se musí důkladně probrat v dějinách a proniknout do nich tak hluboko, že můžeme opravdu jen v nejhrubších rysech naznačit úvahy probíhající jeho mozgovými závity.

Podle evangelií nesl Ježíš před ukřižováním (což byl typický římský způsob výkonu hrdelního trestu) kříž označený (opět po ryze římském zvyku) nápísem se jménem, rodištěm a vinou odsouzence, tedy jakýmsi stručným výtahem ze soudního protokolu. Můžete si toho povšimnout na každém krucifixu: INRI.. Iesus Nazaretus Rex Iudaeae, Ježíš z Nazaretu, král Judeje. Bylo to asi míněno zčásti ironicky, zčásti však i jako vysvětlení viny. V Judeji už totiž nevládl židovský král, ale Pilát, římský místodržitel.

Není pochyby, že v tomto případě propadl Žid Ježíš ortelu římské justice a byl popraven podle římského práva, ačkoli byl souzen doma, ve své vlasti. Židé jistě velmi těžce nesli toto ponížení a zlehčení vlastních správních a soudních orgánů, tzv. synedria. Jen s odporem se smiřovali s tím, že římský soud všude v dobytých oblastech vytlačil místní zvyková práva a zavedl jediné římské občanské právo, sice (podle Engelse) „nejdokonalejší právní soustavu spočívající na soukromém vlastnictví, jakou známe“, zato však lidu cizí a nepřátelskou. V prosazování svého soudnictví byli Římané důslední a nelítostní. Podle neocenitelného Josefa Flavia byl sám velekněz Ananos volán k pořádku pouhým římským prokurátorem Albinem, když bez jeho vědomí svolal synedrium. Jiný prokurátor Judeje, Gessius Florus, bez rozpaků nakázal po potlačení povstání v roce 66 ukřižovat řadu šlechticů – římských jezdců židovské národnosti, ačkoli měli právo být deportováni do Říma a tam souzeni...

Snad proto, jak nám sděluje Josefus Flavius, přesněji řečeno před více než sto lety objevené staroruské překlady jeho díla *Dobytí Jeruzaléma* (o jejich pravosti se dnes, aby to nebylo tak jednoduché, dost všeobecně pochybuje), vsadili Židé nad bránu cestou k popravišti nápis „Ježíš, král, jenž nevládl“, aby dokázali svou účast na rozsudku, a kromě toho usilovně rozšiřovali mezi lidem pověst, že Ježíš, odňatý soudní pravomoci synedria, ve skutečnosti zahynul boží rukou. Synedrium by ovšem bylo Ježíše také nevyhnutelně odsoudilo k trestu smrti, jenže po židovském zvyku ukamenováním.

Tyto drobné a zdánlivě bezvýznamné historické detaily